

Milanka Miković

SOCIOLOGIJA NAKON BOSNE

Autor: Keith Doubt; izdavač Buybook, Sarajevo, 2003.

Američki sociolog Keith Doubt je u više navrata boravio u Sarajevu, a posebno jedan semestar, u svojstvu Fulbrightovog stipendiste, na Sarajevskom univerzitetu, na Fakultetu političkih nauka. U Sarajevo i Bosnu ovog istraživača dovela je golema tragedija na kraju drugog milenija koju je najprije doživio šokantno u ljudskom smislu, a onda svojim istraživanjima nastojao razumjeti dogođeno. 'Ako nezamislivi, beskrajni zločini predstavljaju događaje koji se opiru diskursu, onda jedino što možemo učiniti jeste posmatrati te događaja kao da se dešavaju u carstvu prirode a ne u sferi društvenog života. Sve više ovaj stav upravlja današnjim intelektualiziranjem. Samo odbijanje ovakve perspektive sociologija može ponovo zadobiti područje svog bavljenja i spasiti se od implikacija vlastitog neuspjeha u razmatranju najkompleksnije i najteže teme svoga vremena' (op.cit.s.10). Logično, da sociolog Doubt zbivanja u BiH nije mogao posmatrati kao da pripadaju prirodnim tokovima kosmičkih zakonitosti, premda bi se u ovom kontekstu moglo reći prije da su bosanske prilike i destruktivna zbivanja ličili na **protuprirodne** događaje čiji su subjekti bili ljudi. Zbog toga nam je racionalno prihvatljiva analogija sa protuprirodnim upotrebama naučnih otkrića, naprimjer, kad je nuklearna energija usmjerena na proizvodnju atomske bombe, koja će izazvati katastrofe nad japanskim gradovima Hirošimom i Nagasakijem, ili kada se u svijest prizovu druge eksploatacije čistih znanja u protuprirodn svrhe, a za posljedice imamo ekološke katastrofe, izumiranje pojedinih vrsta, uništavanje ozonskog omotača i slično. Jedino je moguće govoriti o nečemu što bi izmaklo sociološkom diskursu, a **primjer** Bosne naročito.

Drama bosanskih katastrofa se s pravom postavlja u granični znak naših vremena i socioloških istraživanja pa je to mogući razlog malog broja istraživača događanja u Bosni. Zbog toga sumnja u savremena 'in-

telektualiziranja', a rušenje i uništavanje vrednota na kojima Bosna počiva su realna opasnost sutra za neki dio svijeta koji na svoj način osmišljava svoje društvo i svoju civiliziranu zajednicu. Nezadovoljstva sa istraživanjima bosanskih tragedija prof. Doubt vidi u reduccionizmima pojedinih društvenih nauka, u nemoći svakog pristupa koji nije utemeljen univerzalno, dakle, holistički. Zadovoljavajući rezultati, po njegovom mišljenju, izostaju zbog toga što istraživanja 'tretiraju ponašanje subjekta, prije nego djelovanje tog subjekta. Subjekt ostaje nevidljiv kao član društva, iako njegovo ili njezino članstvo u društvu predstavlja predmet velikog interesovanja. Na kraju, ipak je **djelovanje** a ne **ponašanje**, polazište za razvoj moralnog razumijevanja.' (op.cit.s.13) Ova distinkcija je bitni kriterij u metodologiji istraživanja Keitha Doubta, ali je u njoj i ključ svih mjerila njegovih sudova, bilježen moralnim predznakom pozitivnog ili negativnog, dobra ili zla. Rekli bismo da se složenom fenomenu bosanskih tragedija bez moralnih predznaka i ne može suditi, jer sve što se u Bosni događalo ima svoj pravno-**moralni** predznak, a na kraju se i istraživanje, također, završava u carstvu dobra ili zla. Zbog toga je Bosna tužna paradigma za sva moguća analogna zla na bilo kojem dijelu globusa. U predgovoru knjige autor sam o svojim istraživanjima govori slično: 'Ova knjiga artikulira jedinu sociologiju za Bosnu kao pokušaj razumijevanja šta su to, tokom rata u Bosni ljudi u njoj i van nje radili i zašto su to radili, pozivajući se na referentni okvir djelovanja.' (op.cit.s.13) Oblik djelovanja, a ne ponašanja, izuzetno je važna distinkcija, baš u ovom kontekstu, imajući posebno na umu referentnost propagande i **licemjerstva** što se na paradigmatičnim primjerima u knjizi dokazuje.

'Ako uzmemo u obzir normativne orijentacije koje su historijski bosansku zajednicu držale na okupu, etničko čišćenje se moralo sprovoditi na način koji je bio kategoričan, ...apsolutan i nemilosrdan,... Inače, nesigurnost i ambivalentnost bosanskih Srba ne bi se mogla nadvladati.'(s.19) U citiranom stavu sažimaju se činjenice i posljedice strategije rušenja Bosne, koja za prof. Doubta, kao sociologa istraživača, biva sabrana u neologizmu '**sociocid-umorstvo društva**.' Radikalizam svake rušilačke strategije, a naročito radikalizam rušenja države i njezinog sistema vrijednosti, historijski je uvijek mogao računati na uspjeh. Na primjeru Bosne formalno i sadržajno moguće je dokazati radikalnost sprovođenja latentnih ciljeva **izabranim sredstvima**, koja su drugo ime za strategiju do cilja, u kome su sva sredstva dopuštena i posvećena. Nasilje etničkog čišćenja autor ne dovodi, u svojem verdnovanju, do osude narušavanja osnovne vrednote društva u kome sam živi, a to je privatna svojina, ali radiklano

osuđuje latentni cilj etničkog čišćenja u protjerivanju **uvijek dva naroda** sa teritorija, planski, predviđenih za osvajanje radi vlasti i svojine stečene pljačkom. Kabinetski i memorandumski smišljeni planovi i karte morali su zaživjeti masovno u narodu da bi se ostvarila njihova apstraktna forma. Zbog toga je trebalo srušiti bosansku običajnost koja je vjekovima obavezivala najšire slojeve bosnaskih naroda. Primjena sile i najužasnijih formi nasilja pokazala se stoga efikansom. Čini se da ovakvi uvidi predstavljaju logično i legitimno pravo istraživača na zaključak o višestrukoj agresiji na Bosnu i Hercegovinu. Neke aspekte autor je izdvojio radi argumentacije višeslojnosti umorstva bosanskog društva u moralnom i naročitom aspektu gotovo mitske običajnosti na primjerima **pljačke – otimačine i silovanja**, a onda je svoje analize vodio do racionalizacije i razumijevanja. Naprimjer, fenomen silovanja maloljetnih djevojčica na najbrutalniji način pripada psihologiji zatiranja pokoljenja i njegovog identiteta, demagogiji širenja strave i užasa, i na kraju stvaranja svijesti kod žrtve o nepovratnom bijegu, što je eufemizam za etničko čišćenje, osvajački rat za teritorije, genocid ili za autorov neologizam **sociocid – umorstvo bosanskog društva**. U provedenim istraživanjima čini se logičnom potraga za kontraargumentima u ime vjere znanstvenika u neuništivost ljestvice civilizacijskih vrednota koje čovjeka čine čovjekom. Stoga prof. Doubt poseže za relativno neobičnom činjenicom, koju pretvara u etičko-socijalnu fenomenologiju, odolijevanja moraliteta ljudskog dostojanstva čak i u vremenima najstrašnijeg nasilja. 'Godine 1992. jedno društvo sa održivim društvenim poretkom i živom tradicijom žestoko je napadnuto i sadistički zlostavljano. To društvo, međutim, nije potonulo u Hobbovsko pred-društveno stanje 'rata svih protiv svih'. Činjenica da je za 15.000 ljudi obezbijedenja sahrana u nemogućim, neljudskim uslovima služi kao potvrda ovog argumenta. Etički duh zajednice ne samo da se održao nego se i razvio. Zajednica je ostala netaknuta. Socijalno tkivo zajednice nije pokidano uprkos svim naporima da se upravo to učini.' (s.29) Već i zbog toga autor se priklanja etici **odgovornosti** u alternativni sa **etikom konačnog cilja**, premda će rezignirano ustanoviti činjenicu odsutnosti etike iz politike danas, imajući u vidu isključivost interesa kao valera u vođenju politike. Dosljedno, upotreba **dvoličnog diskursa** u politici i podređenim medijima zaslužna je tema istraživanja ne zaobilazeći niti dvoličnost ili lažno konvertitstvo koje postaje u ratnim vremenima karakterna osobina, a u ovom vremenu, rata poslije rata sveopšta frustracija u ime latentnih ciljeva prepoznatljivih u individualnim intersima pojedinaca, gangova i političkih stranaka. U tom kontekstu autor je pregnatno prikazao metamorfozu beograd-

skog akademika Mihaila Markovića od prakisisovca i marksiste do ideologa Slobodana Miloševića.

Mislimo da su istraživanja prof. Keitha Doubta pod njegovim neologizmom **SOCIOCID** pragmatična i zbog toga što se, izvedena na bosanskom primjeru, objektivno svrstavaju u globalnu teoriju o mogućem carstvu povijesno stvaranog zla u uslovima koje proizvode **interesi i ciljevi** utemeljeni na **poricanju drugog**. Genocid u Srebrenici, posljednji gest ništenja **BOSNE SREBRENE-BOSNA ARGENTINA**, oličava u sebi osvetničko ništenje roda i poroda, vjere **drugoga**, historijskog kulta privatne svojine itd. Autor tim putem smišljenu strategiju podjele Bosne, ukorijenjenu na kosovskom mitu i sintagmi srpske zemlje docodi do **moralnog ogledala svjetske zajednice** govoreći zahtijevno o pomirenju i odgovornosti za počinjena zlodjela.